

כך חד־משמעית. התנועה החפשית מדי בין ההיסטוריה לבין העלילה תורמת להחלשתו של המעגל הסיפורי, אף שהמתבר משתדל לקיים את ההגיון הפנימי הקושר את הקצוות, ולא תמיד הדברים משכנעים. הרגשת הקורא היא ששמיר דחס יותר מדי לתוך מסגרת הרומן והוא מרבה מעמדים ומצבים שאינם מוסיפים דווקא. שלא בטובתו נתמשך הרומן כתוצאה מכך והגיע לשלש־מאות עמודים ויותר.

גם בלשון הרומן ובסגנונו יש עליות ויש ירידות. לעומת זאת, יפה כוחו של שמיר בדיאלוגים ובהעלאתן של חוויות פנימיות, כפי שהצליח בידו יותר מכל בתיאוריה של לאה ברמן—אשת־החזל של הרומן.

שנה שלישית למלחמה

חמישה סיפורים בקובץ הקטן וכולם נחמדים לקריאה. הנושאים הם מראות קיץ, אווירת המלחמה וחוויות ההתבגרות. כולם יחד הופכים בידו של ביבר רקמה ססגונית, שופעת אור וחום. ההבעה שוטפת־אצה קדימה מורסרת תחושות ותשוקות המתעוררות בלב נער החי בגליל העליון ובחיפה. כל הסיפורים וכל השורות ספוגים נופי קיץ. הבשלות קוסמת, מושכת, מטילה אימה. בין כל החוויות הללו מיטלטלת ונמשכת הנפש הצעירה, אשר גירווי הגיל והשפעות החברים והסביבה מעוררים אותה לקראת הבאות. התענוג הגדול שבציפייה לקראת עתיד נעלם—ההתבגרות המינית—מהול באימה ומעורר חששות, והלב נמשך לקראת הבאות אשר יביא הגורל לכל נער ואדם.

יהואש ביבר מתאר את המגעים הראשונים עם האהבה ועם חיי הכרך. ילדי הקיבוץ, שעמהם נמנה, חיו בכעין גן־עדן משלהם; ילדים וילדות ישנו בחדר אחד "ולא יתבור שש", ככתוב בחומש. והנה מתחילות ובאות ההשפעות מן החוץ: חבר מבוגר קימעה יודע כבר סודות רבים ומשתבח בהם; אשה

בריהם, עושה תמיד את הדבר הנכון בזמן הנכון.

עזר־כנגדה משמשת דמות משנית של אשה יהודית־אמריקאית שכולה ניגודה והיפוכה של לאה. שלי היא עתונאית חולת־נפש, שלאחר משברים ונסיונות של ריפוי באירופה התגלגלה לארץ־ישראל שלאחר מלחמת־העולם הראשונה. היא רכה וענוגה ושבריי־רית, ונתפסת לצמחונות בחינת השקפת־עולם המעלה ארוכה לכל הצרות. חוסר הבטחון־העצמי שלה מצא בלאה את המלאך הגואל, העומד לימינה ומסייע לה להגשים את חלומה להקים בית־הבראה צמחוני. לאה נמשכת אל חברתה הצעירה ממנה ונתפסת לרעיונה. כך הקימו בית לתפארת, מבוסס על אוכל מן הצומח ועל טוהר הנפש. שתי הנשים עוסקות בתיקונו של העולם בקנה־מידה קטן, וכל אחת מהן מגיעה לסוף דרכה בשביל משלה.

מסביב לשתי הדמויות מתאר שמיר את המציאות המדינית והחברתית של ארץ־ישראל בתקופות שונות. האני המספר נמשך אל אי־שיותה החזקה של לאה ומספר עליה, לפעמים מתוך ריחוק ולפעמים מתוך קירוב, ויש גם שהוא מעורב אישית בחלק מן האירועים. שיטת ה"פלאש בק" מקובלת על המחבר, אף שכל מבנה הרומן—שהוא חלק ראשון של טרילוגיה, כעין "סאגה" של כמה דורות—אינו עשוי לכך. גם האיוון בין הדמויות העיקריות, שאותן בא המחבר לתאר—ובעיקר האיוון הדרוש להבלטת דמותה של לאה, אשר לה שמיר קושר כתרים הרבה—לבין המציאות הארצישראלית, במקרים רבים אינו עולה יפה. הדמויות האחרות אינן מקצות את תפקידיהן. פעמים בולט שאין להן מקום ברומן, אף שהמחבר מרבה בסיפורים משניים ומעתיק את מרכז־הכובד מלאה ושלי אל אנשים צעירים יותר. אולי גורלם תובע סיפור נפרד, ואין להסתפק בתפקיד־הלוואי שניתן להם בשולי העלילה העיקרית.

השאלה העיקרית היא אם מיוזגן של עלילות אישיות עם הרקע ההיסטורי הכללי והאישי של המחבר מצטרפים כדי שלמות אחת, כמקובל ברומנים מסוג זה. קשה להשיב על

* יהואש ביבר: בשנה השלישית למלחמה / סיפורי קיץ; הוצאת שי, 1973; 94 עמ'.

פגישות ראשונות עם נערות העיר, ביפורי האהבה החמה והזפה לעומת ראיית הזנות מקרוב והתעוררות היצרים. דוק התמימות הילדותית שמור היטב בסיפורים ובו ייחודם האמנותי בנוסף לכשרונו של המחבר לכתיבת סיפור קצר וטוב, המרשים בחוויותיו ומשכנע באמת האנושית הטבועה בו.

י. פ.

באר לחי

מסירת נסיון-חיים שנצבר, ונודפך באותה מסגרת ששמה המלה השירית, עשויה להיות כשלעצמה מטרת-חיים נעלה. לראות את השירה כסיכום, כחשבון-הנפש הסופי של המאבקים שניטשו בתוכי-תוכך, ואלה שניטשו בין לבין העולם, הריהי ראייה לא רק לגיטימית אלא נשגבה במלוא מובן המלה.

שמונה חלקיו של קובץ השירה מאת ב. גון (שנפטר מן העולם לאחר צאת קובץ שיריו זה) כמוהם כשמונה סיכומי-חיים. פרקי חיים ופרקי ספרות אחד הם כאן. כמתוודה על מתבונן המשורר על נופיו הפנימיים, על מלחמותיו ביצרו (שכן התיאור הפואטי של המלחמה העקשנית ביצר מתמשך כחוט-שני בכל הספר כולו), והוא נושא עיניו ומביט על נופים שמחוצה לו, על אלה שיש לפענח בלי הרף, על המציאות המתיצבת כחומה אטומה ועליו להסבירה לעצמו ולאחרים. תמונת הבאר, גולת-ההכותרת לכל תמונת העולם של המשורר, הריהי כאבן-שתייה קדמונית:

"והוא / אך אבן-השתייה יגול — / כדו יריץ / לבאר בראשית, / בואך בקעת צין היא קדש". (ע' 178)

באר-בראשית. הצליל המשותף מרמז גם על משמעות משותפת. תמונת העולם ה"פסטור-ראלית" כביכול לובשת ממדים של מיתוס עצום. מערבוביה שאין להסבירה, העולם מסתדר במעגלים-מעגלים אשר גרעינם— מקור חיותם—הבאר. הבאר היא היצר, יצר

שבעלה נפל לשבי נספחה לקיבוץ והיא יוצאת עם חיילים אוסטרים; יש לה בת, נערה עירונית מתבגרת; ולאחר-מכן, ביימות מלחמת-48, בית-הילדים עוקר לחיפה והעיר התהתית משפיעה על סגנון החיים; נערה חיפאית מתבגרת, וכל האווירה המעררת והמפרקת שבעקבות המלחמה. המלחמה מחישת את הקיץ, מקרבת חבלי-התבגרות. הסיפור הראשון מתאר פגישה ראשונה של ילדי הקיבוץ עם אשה צעירה ובתה המגיעות למקום. לפתע נתגלה לילדים עולם אחר של אשה צעירה מפורכסת ובתה הנערה, הלבוי שות בגדים עירוניים ושומרות על נימוסים הזרים להם. החלון שנקרע בחומת הקיבוץ התרחב והלך, הסקרנות גברה והוציאה את הילדים משלוותם. תיאורו של יהואש ביבר ריאליסטי ביותר ועם זאת רווי איזו רומנטיקה עדינה, הבאה על ביטויה בתיאורים פלאסטיים כמעט של מצבי-רוח ילדותיים.

עניינו של הסיפור השני הוא שריפת ספרי "הברית החדשה" על-ידי הילדים, בהשפעת הילדה שבאה מן העיר. נערה זו ידעה דברים הרבה, ובתוך השאר הסבירה לילדים כי "כל אחד יודע שהאלוהים שלהם הוא שקר... האלוהים שלנו אמת. הוא נתן את התורה ליהודים, הוא כתב את התנ"ך של היהודים. אז באו הנוצרים, כתבו את הספר הטמא שלהם וקראו לו הברית החדשה... אסור להחזיק בבית של יהודי ספר טמא כזה". "לאחר-מכן קרעה את הכריכה ואחר-כך תל-שה דפים וירקה עליהם". את ספרי "הברית החדשה" קיבלו הילדים משתי נשים מיס-יונריות. כך נערכה איפוא המדורה והספרים עלו על המוקד, והמלים האחרונות שאפשר היה להבחין בהן, בדף החרוך, היו אלו דווקא: "כי אהבה רבה אהב האלוהים את העולם עד אשר נתן את בנו יחידו..." זו היתה החוויה הדתית הראשונה של ילדי אותו קיבוץ.

שלושת הסיפורים האחרונים עוסקים בגלותם של ילדי הקיבוץ בחיפה בשנות המלחמה. חוט של חן משוך גם על סיפורים אלה, כאשר ההווי המלחמתי והרכוש הנטוש משמשים רקע לתחושות ההתבגרות של הילדים:

* בנימין גון (גולדמן): באר לחי (שירים); הוצאת מסדה, 1973; עמ' 274.